

שבת צו

משה שווערד

1. תפארת ישראל - יכין מסכת שבת פרק יא

(א) הזורק. אחר שפירש דיני הוצאה, פירש נמי דיני זורק ומושיט, דהו"ל תולדת מוציא, ועי' ריש מכילתן:

2. המאירי על מסכת שבת דף צו/א

אמר המאירי והמשנה הראשונה ממנו תיחד לבאר עניני החלק הראשון והוא שאמר הזורק מרה"י לרה"ר או מרה"ר לרה"י הייב שהזריקה תולדת ההוצאה היא וא"כ כשזורק מרה"י לרה"ר הרי זו הוצאה ומרה"ר לרה"י הרי זו הכנסה ומ"מ הזריקה לא נקראת אב שלא מצינו זריקה במלאכת המשכן אלא הוצאה או הושטה ומ"מ אין ההושטה נמנית באב שהושטה מין הוצאה היא...

• ודע כי אמרם המושיט חייב ואפי' למעלה מעשרה לפי שהלויים למעלה מעשרה היו מושיטין ... [SEE 3 BELOW]

• ויש שואלים ומה ענין שנדקדק באיזה דרך היתה ההושטה ומ"מ ההושטה היתה שם יראה שמאחר שמן הדין היה לנו לפטור אחר שהוא למעלה מעשרה ואין אנו מחייבין אלא מצד שהיו במשכן דינו אם מחייבין אותו על הדרך שהיה במשכן [SEE 4 BELOW]

• וא"ת לפטור מטעם שנים שעשאוהו הואיל ודרך המלאכה בכך שאי אפשר להושטה בלא שנים חייבים וכך היא בירושלמי...

3. פני יהושע על שבת - דף צו ע"א

במשנה הזורק מרה"י לרה"ר וכו' היו שתיהן בדיוטא אחת הזורק פטור והמושיט חייב שכך היתה עבודת הלויים. משמע מכולה סוגיא דלקמן ומפרש"י ותוס' דשמעתין ולעיל בפ"ק (דף ד' ע"ב) דלענין זורק ומושיט למעלה מעשרה איירי וכבר כתבתי לעיל בפ"ק [שם ד"ה אמנם] ובפרק המצניע (דף צ"ד) [דף צ"ב ע"א ד"ה אשכחן] דלכאורה יש לתמוה כיון דלמעלה מי' פשיטא לן טובא דמקום פטור הוא א"כ מאי מהני האי טעמא דקאמר שכך היתה עבודת הלויים ומש"ה מחייב משום דהוי בעבודת המשכן דאטו מי לא אשכחן נמי במשכן ענין הוצאה וזריקה מרשות היחיד לרשות אחר או לכרמלית או למקום פטור וכה"ג במעביר אפ"ה פטור כיון דלא הוי מלאכה כלל בענין זה וא"כ ה"נ דכוותיה וכתבתי שם ליישב דשאני הכא במושיט כיון דלא אשכחן בעבודת הלויים בבני מררי שהיא מעבודת מושא מלאכה אחרת כ"א מלאכת הושטת הקרשים מעגלה לבד אלמא דהושטה מיקרי מלאכה משום הכי תו ליכא לחלק בין למטה מעשרה או למעלה מעשרה דלא דמי למוציא ומעביר דאמרינן דלמעלה מי' מקום פטור הוא משום דעיקר תשמישי אדם ברה"ר בהוצאה והעברה אינו אלא למטה מי' כשמוציאו בידיו או בתוך חיקו מה שא"כ לענין הושטה הוי איפכא דעיקר הושטה היינו ממקום נמוך לגבוה או איפכא ומשום דהוי נמי במשכן מש"ה חייב, כן נראה לי ועי' מ"ש תוס' בזה בפ"ק (דף ד' ע"ב) בד"ה ור"ע סבר ובחידושינו שם ועיין עוד לקמן בדף הסמוך בהא דבעא רבה ודו"ק:

4. תוספות שבת דף צו/ב

הוצאה גופה היכא כתיבא - ואע"ג שהיתה במשכן כדאמר הם הורידו קרשים מעגלה כו' מכל מקום אי לאו דכתיב לא הוה מחייבי עלה לפי שמלאכה גרועה היא כדפי' לעיל (דף ב.).

5. פני יהושע על שבת - דף צו ע"ב

בגמרא מכדי זריקה תולדה דהוצאה היא הוצאה גופא היכא כתיבא אמר רבי יוחנן דאמר קרא ויצו משה וכו'. עד סוף הסוגיא. ולכאורה יש לתמוה טובא בזו הסוגיא חדא דמאי שייך הך קושיא דהוצאה גופא למשנתינו בהא דקאמר מכדי זריקה דלעיל בריש מכילתין דקתני יציאות השבת שתיים שהן ארבע סזובפרק כלל גדול במשנה דאבות מלאכות [דף ע"ג ע"א] דקחשיב התם המוציא מרשות לרשות באבות מלאכות הו"ל לאקשוויי היכא כתיבא כיון דמלאכה גרועה היא וכמ"ש תוספות כאן. ועוד דמאי מקשה היכא כתיבא הא כתיב להדיא בפרשת המן אל יצא איש ממקומו ומוקמינן לה להוצאה. ...

והנראה לענ"ד בזה ליישב כל הקושיות ולקיים כל הנוסחאות של הגמרא שלפנינו והיינו ע"פ מה שכתבו התוס' בריש שבועות [דף ב' ע"א ד"ה יציאות] דעיקר הוצאה היינו שהאדם עצמו מוציא לרה"ר פירות או חפץ שבידו וכ"כ בריש מכילתין דהיינו משום דקרא אל יצא דכתיב גבי מן בכה"ג איירי אבל כשאדם עומד במקומו אלא שמכניס ומוציא הכלי או החפץ בידו מרשות לרשות ליכא למילף מהאי קרא וא"כ לפי"ז מהאי טעמא גופא לא הוי מצי לאקשוויי הך קושיא על הא דקתני בפרק כלל גדול המוציא מרשות לרשות דאפשר דאיירי בעיקר הוצאה ממש דאיירי ביה קרא דאל יצא, ולעיל בריש מכילתין דקתני להדיא דפשט העני את ידו לפניו חייב אע"ג דכה"ג לאו מעיקר הוצאה הוא שהרי העני עומד במקומו אלא דאפ"ה לא שייך לאקשוויי היכא

כתיבא דאפשר דכל דיני הוצאה הילכתא גמירי לה כדמסקינן בסמוך לענין מעביר ארבע אמות ברה"ר משא"כ מתניתין דהכא דקתני הזורק מרה"י לרה"ר שהאדם עומד במקומו וזורק החפץ ברשות אחר אפ"ה חייב והיינו על כרחך משום תולדה דהוצאה היא כמו שפירש"י וא"כ מקשה שפיר הוצאה גופה כה"ג שהאדם עומד במקומו היכא כתיבא כיון דלא מצינן למילף מקרא דאל יצא כדפרישית...

6. שבת של מי מסכת שבת דף צו עמוד ב

גמ' מכדי זריקה תולדה דהוצאה היא הוצאה גופא היכא כתיבא אר"י וכו' איכא למידק אמאי נטר עד הכא למבעי הוצאה היכא כתיבא ולא בפ' כלל גדול ובפ' המוציא וכי משום דתנינן הכא איסור דהזורק מחייב ליה למבעי כך וחפשי בספרי רבנן קדישי וראיתי בספר שער יוסף מגאון עוזינו כמוהר"ר ר' חיד"א צוק"ל בדף ל' ע"ג שהביא בשם הרב בני חיי בליקוטיו ומטי ביה משם רבני אשכנז שדקדקו כך ותירץ דכבר ס"ד דההוצאה חייב כיון שהיה במשכן אבל כיון שהוא מלאכה גרועה כמ"ש תוס' די שיחייב הוצאה גופה אבל תולדה לא ולהכי בעי היכא כתיבא דחשיב רחמנא מלאכה גמורה כדי שיתחייב גם אתולדה ולפ"ז אפשר שזה כיונו תוס' בד"ה הוצאה גופה היכא כתיבא וכו' ואי לאו דכתיב לא הוה מחייבי כלו' לא הוה מחייבי אזריקה עכ"ל הרב בני חיי שהעתיק הרב הגדול זצ"ל ואע"ג דהקשה מר על תירוצו ותירץ באופן אחר מ"מ יוכל המעיין לאשר ולקיים תירוצו הרב בני חיי והא והא איתא ועיין בספר קיקיון דיונה:

7. תוספות מסכת שבת דף צו עמוד ב

וממאי דבשבת קאי - ר"ה ל"ג כל זה עד אשכחן הוצאה דהא אפילו בחול קאי נפקא ליה שפיר דהוצאה מלאכה הוא דהא רחמנא קרייה מלאכה כדכתיב ואיש ואשה אל יעשו עוד מלאכה לתרומת הקדש וכתוב ויכלא העם מהביא אלמא קרי להוצאה מלאכה וכן דריש בהדיא בירושלמי.

8. תוספות מסכת שבת דף צו עמוד ב

הכנסה מגלן סברא הוא כו' - וא"ת מה צריך להאי סברא כיון דהוות במשכן כדאמר הם העלו קרשים לעגלה כו' דהא בסמוך משמע גבי זריקה דאם היתה במשכן הוה אתי ליה שפיר וי"ל דבזריקה נמי איכא סברא מה לי ע"י הוצאה מה לי ע"י זריקה דאי לאו סברא לא הוה מחשבינן לה תולדה דהוצאה ואי לא הוות נמי במשכן לא הוה מחייבינן עלה מסברא לפי שמלאכה גרועה היא.

9. תוספות מסכת שבת דף צו עמוד ב

ולרבי אליעזר דמחייב אתולדה במקום אב אמאי קרי לה אב כו' - הוה מצי למימר דנפקא מינה לענין התראה כדפי' בפ' כלל גדול (לעיל עג:) ואיכא למימר דהיינו דקמשני הך דהוות במשכן חשיבא כו' אית דגרסי הך דהוות במשכן חשיבא קרי לה אב והך דלא הוות במשכן חשיבא קרי לה תולדה ולפי זה יש מלאכות דהוו במשכן כגון מנכש ומשקה זרעים דלא חשיבי ולא הוו אבות וכן אי גרסינן דהוות במשכן וחשיבא קרי לה אב אבל אי גרסי' הך דהוות במשכן חשיבא וקרי לה אב הך דלא הוות במשכן לא חשיבא וקרי לה תולדה לפי זה התולדות לא היו במשכן.

10. חדושי הרשב"א על מסכת שבת דף צו/ב

זרק ד' אמות ברה"ר מנ"ל ברה"ר מנ"ל דמחייב. (פי' דקס"ד דזריקה מרה"ר מנ"ל דמחייב) פי' דקס"ד דזריקה מרשות לרשות הוא דהויא תולדה דהוצאה דהיא היא נמי מרשות לרשות, אבל זריקה ברשות הרבים (נמי) [מנא לן, ומסיק] גמרא גמרינן לה, כלומר דהוינן תולדות דהוצאה ולא שיהו מלאכות בפני עצמן, דאם כן הוינן להו מ' או מ"א ואנן ארבעים חסר אחת תנן, ואם כן לדידן מנ"ל דמחייב על זריקת ועל העברת ארבע אמות ברשות הרבים. ולקמן (צו, ב) נמי קרינן ליה לזריקת ארבע אמות תולדה דהוצאה, דאתא למפשט דר' יהודה מחייב אתולדה במקום אב מדתניא מרשות הרבים לרשות היחיד ועבר ד' אמות ברשות הרבים ר' יהודה מחייב וחכמים פוטרינן, וקס"ד דר' יהודה מחייב תרתי קאמר, דאלמא זריקת ד' אמות ברה"ר תולדה דהוצאה היא. ובספר המאור כתוב לפי שד' אמות בכל מקום קונות לו וכרשותו דמיין, וכשהוציא חוצה להן בזורק או במעביר כמוציא מרה"י לר"ה דמיין:

11. ריטב"א על מסכת שבת דף צו/ב

אלא כל המעביר ד' אמות ברשות הרבים גמרא גמירי לה פי' הכי גמירי שיהא בכלל מוציא דאי לא תימא הכי הא קיימא לן דאין עונשין מהלכה למשה מסיני והיכי לימא שמואל בתר הכי דמקושש מעביר ד"א ברשות הרבים הוי א"ו כדאמרן:

12. שו"ת יהודה יעלה (אסאד) חלק א - אורת חיים סימן פז

ועי' תוס' מגילה ד' ואמאי הא ליכא רה"ר בזה"ז וזה ליתא לתי' הנ"ל כלל דהא מהי תיתי לגזור גזלג"ז להקל ולדחות מצוה דאורייתא וצ"ע"ג ונראה לי עפ"ז תי' ורווח על תמיהת התוס' בכ"מ דלא נקט ש"ס שמא יוציאנו לרה"ר דה"ט משום בזה"ז דליכא רה"ר לא גזרי' גזירה לגזירה והיינו דוקא בהוצאה דמשכן ילפינן ליה מויכלא העם מהביא כמ"ש תוס' בפסחים פ"ה ע"ב ובמס' שבת קנ"ד סוף ע"א משו"ה בעי' ס' רבוא בוקעין דומיא דהתם אבל ד' אמות ברה"ר שלא היה במשכן רק הלמ"מ"ס הוא בר"פ הזורק הלכתא בלא טעמא הוא כך נתנה הלכה גם בזה"ז הו"ל רה"ר גם בלא ס' רבוא עוברין בו ולכן בדוקא נקט הש"ס בכ"מ ה"ט שמא יעבירונו ד"א ברה"ר כנ"ל. ואף דהר"ן בר"פ כלל גדול והר"ה בפ' הזורק כתבו מעביר ד"א נמי הוא בכלל הוצאה מרשות הרבים מ"פליג בזה כמ"ש הפמ"ג ולפי"ז הרמב"ם לטעמיה ס"ל דל"צ ס' רבוא לרה"ר גם בהוצאה מה"ט באמת העתיק בהל' שופר ומגילה תרתי שמא יוציאנו או יעבירונו ד"א ברה"ר כנ"ל וגם לפי"ז מתורץ הסתירה שתמהו הע"ש וא"ר וסייעתם מססי' הנ"ל בענין גזלג"ז דנ"ל פחות פחות מד' אמות ברה"ר חמיר טפי כנ"ל.

13. ספר חתם סופר על מסכת שבת דף צו/ב

אתה מוצא לעז על אותו צדיק. בפרק יש נוחלין כתבו תוס' דיש במדרש מקושש לשם שמים נתכוון, עיין שם. אך שיטת ר"ע לא כן הוא דהמדרש הנ"ל ס"ל דהיה דעתו לשם שמים ולא שייך מה דאמר התם תלמיד ר"ע ראויה היה אותה פרשה שתכתוב ע"י משה אלא שמגלגלין חובה ע"י חייב א"כ לא ה' כוונתו לש"ש:

14. שפת אמת על שבת דף צו/ב

שם בגמ' ואם לאו אתה מוציא לעז על אותו צדיק. אע"ג דכתיב כי בחטאו מת חטא הוא שוגג. וכת' אין צדיק בארץ וגו' ולא יחטא אבל מקושש מזיד הוי:

15. אור ישראל: תשרי תשס"ח

כינוס סופרים	ריא
<p>וחלל שבת כדי שיהרג וילמדו בני ישראל ממנו שעדיין הם חייבים במצוות. ולפי זה יש לומר, שלכן היה צלפחד נקרא צדיק, שאעיף שהיה מחלל שבת, מימי עשה כן לשם שמים, ולכן היה נקרא צדיק.</p> <p>אך הקשה המהרשי"א (שם) שאם היתה כוונתו כדי שילמדו ממנו, הרי זה מקושש ואין צריך לעצים, והוי מלאכה שאי"צ לגופה ופטור (משום שכדי להתחייב מיתה, היה צריך לעשות כן בשביל העצים ולא בשביל ללמד אחרים), ולא היה לביד להורגו משום כו"ל ותירץ המהרשי"א שמכיון שלא ידעו העדים כוונתו, והרי כוונתו היתה דבר שבלב, הרי היה חייב בדיני אדם. ר"ל שאין ביד של מטה משגיחין במחשבות האדם אא"כ היו ידועים לכל בשעת המעשה. אבל אם אחד עשה מעשה שמן הסתם היה נראה כמעשה עבירה שחייב עליה עונש, אעיף שכוונתו היתה לטובה, מימי דנים אותו לחוב, ויקבל עונש בביד של מטה.</p> <p>ובקובץ שיעורים (בי"ב שם) הקשה 'הוא תימה דהא כתיב ויאמר ה' אל משה מות יומת האישי. ר"ל, שהקבי"ה בעצמו אמר למשה להרוג אותו האיש, והקבי"ה יודע מחשבות האדם. וא"כ למה הרגו אותו אם באמת היתה מלאכה שאי"צ לגופה.</p> <p>ונראה ליישב דברי המהרשי"א, שהקבי"ה היה מורה לביד של מטה איך לנהוג. ובביד של מטה, אין דנים אלא לפי ראות עיניהם של העדים, לכן הקבי"ה אמר למשה להרוג אותו. ואעיף שהקבי"ה ידע שהיתה כוונתו לשם שמים, ומצד ביד של מעלה היתה מלאכה שאי"צ לגופה, מימי כיון שבביד של מטה אין משגיחין במחשבות האדם כלל, אין לרון אלא עיף העדים והרי הוא חייב מיתה. והמהרשי"א כתב 'דהיה חייב מיתה בדיני אדם, ומשמע שבדיני שמים לא היה חייב מיתה. והטעם הוא משום שבביד של מעלה אין הולכין רק אחר ראות עיניהם של העדים אלא הולכים גם אחר מחשבתו. ולכן היה נקרא צדיק משום שזכה בדיני שמים ע"י שראו במחשבתו שהיתה כוונתו לשם שמים, ולכן היתה המלאכה, מלאכה שאי"צ לגופה, ופטור מדיני שמים.⁴</p> <p>מבואר מזה עוד חילוק בין ביד של מעלה לביד מטה. בביד של מטה אין דנים את האדם אלא במה שהוא נראה לעינים, וכל זכות שיש לו אין מקבלין אא"כ הם נראים או ידועים. אך בביד של מעלה דנים את האדם גם אחרי מחשבתו לזכותו בדברים שאינם מטפיקים לפטורו בדיני אדם. ויש אפשרות שאדם יהיה נקרא רשע גמור בדיני אדם, אך בשמים (ובדברי חז"ל) קורין אותו צדיק גמור, וזהו תיאורו של צלפחד לפי המהרשי"א.</p>	<p>יכולת הביד של מעלה לרון אחר מחשבתו של אדם</p> <p>כח נוסף שיש לביד של מעלה הוא הכח לרון אחר מחשבתו של אדם ולא רק על מעשיו. בגמ' (שבת צו:) מובא שיטה אחת שצלפחד מת בגלל שהיה מקושש עצים בשבת. אך מחז"ל משמע שצלפחד היה צדיק. וא"כ קשה, איך אפשר שחז"ל תיארו את צלפחד כצדיק אם באמת היה מחלל שבת.</p> <p>ועיין בתוס' (בי"ב קט; ד"ה אפילו) שכתבו [על המקושש] 'דאמר במדרש דלשם שמים נתכוין שהיו אומרים ישראל כיון שנגור עליהן שלא ליכנס לארץ ממעשה מרגלים שוב אין מחויבין במצוות עמד וחילל שבת כדי שיהרג ויראו אחרים. ר"ל, שבני ישראל היו אומרים שכיון שאינם נכנסים לארץ ישראל אינם חייבים במצוות. לכן עמד צלפחד</p>
<p>3. עיין בשו"ת צ"ח אליעזר (ח"ח סי' טו) שכן לגבי מי שמהלל שבת משום פיקוח נפש אם זה בעצם מלאכה שאי"צ לגופה.</p> <p>4. בשו"ת חת"ס (שם) נשאל למיד אין מומר וזקק ליבוס, איך טענו בנות צלפחד שאימהם תחיבם, הרי צלפחד היה מומר לחלל שבת, ואין אשת מומר זקקה ליבוס. השואל רצה לתרץ עיף התוס' הנ"ל, שבאמת צלפחד היה צדיק, ולשם שמים נתכוון, ולכן לא היה מומר. החת"ס דחה דבריו עיף יסוד הנ"ל. שמכיון שבדיני אדם דנו אותו למיתה, הרי בעיני הביד של מטה הוא מחלל שבת חריט כמומר. ואעיף שבדיני שמים הרי הוא צדיק גמור, מימי ביד של מטה אין הולכין אחר מחשבות האדם, והרי הוא מומר לחלל שבת. (ועיין שם מה שנתירץ ע"י הידוע בהגדת מומר שאינו זקק לייבוס).</p>	<p>2. החת"ס (ליקוטי תשובות סי' טו) וזכ"ח כן מרשיי (במדבר כ"א) שכתב לגבי מה שהתורה יחס את בנות צלפחד למשפחת יוסף יללמדך שהיו כולם צדיקים שכל מי שמעשיו ומעשה אבותיו טובים ופרט לך הכתוב באור מהם ליחסו לשבט הרי זה צדיק כן צדיק, ומשמע מדבריו שכלם היו צדיקים וצלפחד בכללם.</p>

16. תוספות מסכת שבת דף צז עמוד א

גזירה שוה לא גמיר - ואם תאמר וליגמר מר' עקיבא שהוא קבלה מרבו ואור"ת שהיה להם בקבלה מנין ג"ש שבכל התורה וזו היתה יתירה על החשבון לפיכך לא קיבלה.

17. מהר"ם מלובלין מסכת שבת דף צו עמוד א

בתוס' ד"ה גזירה שוה לא גמיר וכו' ואור"ת שהיה להם בקבלה מנין ג"ש וכו' מלשון התוס' שכתבו שהיה להם בקבלה משמע שגם לר"ע היה לו בקבלה מנין ג"ש וא"כ נצטרך לומר או שהיה אותו מנין מקובל לר"ע ג"ש אחת יותר ממנינו של ר' יהודה או ששניהם קבלו מנין א' בשוה אלא שר"ע היה מוציא ג"ש אחרת שלא היה לומד במקום ג"ש זו וק"ל:

18. המאור תשס"ח סיון

ואתה מגלה אותו, ואם לאו אתה מוציא לעז על אותו צדיק. ואלא הא גמר גזרה שוה, גזרה שוה לא גמר וכו', עכ"ד הגמרא. ובתוספות שם כתבו: ואם תאמר וליגמר מר' עקיבא שהוא קבלה מרבו. ואור"ת שהיה להם בקבלה מנין גז"ש שבכל התורה וזו היתה יתירה על החשבון לפיכך לא קיבלה, ע"כ כח)

ואמנם שיטת בעל הערוך היא דר' יהודה בן בתירה לא קיבל הגז"ש מר"ע שהיה סבור שמעצמו דרשה. ולכאורה שלפ"ז נחלקו ר"ע וריב"ב במחלוקת זו אם ניתן לדרוש גז"ש מדנפשיה, ושי' ר"ע אתיא כשיטתו של ר' מאיר ע"פ דרכו של הגריעב"ץ. כט)

יח) ובאמת שהיה מקום לומר שיש עוד תנא הסובר כשיטה זו שיחסה הגריעב"ץ לר"מ שאדם באמת דן גז"ש מעצמו. עי' סוגיא דשבת (צ"ו ע"ב): ת"ר מקושש זה צלפחד, וכן הוא אומר ויהיו בני ישראל כמדבר וימצאו איש וגו' ולהלן הוא אומר אבינו מת במדבר, מה להלן צלפחד אף כאן צלפחד, דברי רבי עקיבא. אמר לו רבי יהודה בן בתירה עקיבא, בין כך ובין כך אתה עתיד ליתן את הדין. אם כדבריך, התורה כיסתו

כח) ועיי' עדי"ז בספר תורת חיים סנהדרין ט"ז ע"א.

כט) איברא דלפמש"כ לעיל (בציון 17) יתכן דאין כל ראיה מדברי ר"ע ואפילו לפי שיטת בעל הערוך, שכן ענין זה לא ענין הלכתי הוא, ובמילי דאגדה, הרי יש שכתבו דליתא להך כללא דאין אדם דן ג"ש מעצמו.